

"VJERUJEM U DUHA SVETOGA, SVETU CRKVU KATOLIČKU"

ANTUN ŠKVORČEVIĆ
Nova Ves 6, 41000 Zagreb

Izvještaj sa znanstvenog skupa
Primljeno 1/95.
UDK 230.11
238.1

Sažetak

Članak polazi od činjenice da Katekizam Katoličke crkve iz 1992. godine slijedi sadržaj Apostolskog i Nicejsko-carigradskog vjerovanja te stoga razmatra ponajprije u kojem smislu je Crkva predmet vjere, za razliku od vjere u Boga. Na tragu najstarijih krsnih ispovijesti vjere autor dolazi do zaključka da je "Vjerujem Crkvu" najuže povezan s vjerom "u Duha Svetoga u svetoj Crkvi katoličkoj", te da je zbog toga nužno vezati članak vjere o Crkvi s člankom vjere u Duha Svetoga. Dokazuje da se time misao o Crkvi ukorjenjuje u povijesnospasenjski obzor poslanja Sina i Duha Svetoga po naumu Očevu, da je Crkva pojmljena kao "misionarska" i da u svojoj trojstvenoj određenosti nije u opasnosti završiti u onim jednostranostima koje su vezane za ekleziološki kristomonizam ili pneumatomonizam. Katekizam se u tom smislu usredotočuje na tri biblijske slike Crkve: Crkva kao narod Božji, Tijelo Kristovo i hram Duha Svetoga. Premda odabir samo triju slika Crkve nosi sa sobom i stanovite opasnosti jednostranosti, ipak na taj način Katekizam ostaje dosljedan povijesno-spasenjskoj matrici na kojoj razmatra Crkvu. Pokazujući kako se Katekizam služi metodom tvrdnji, najvećim dijelom preuzetih iz dokumenata II. vatikanskog sabora, članak upozorava da ga je nužno usporedno upotpunjavati iščitavanjem cjelovite misli tog istog Sabora. Naglašava da Katekizam glede Crkve ne ulazi u raspravu s bilo kojom teološkom školom, kako je to primjereno instruktivnom dokumentu, ali da je stoga potreban dodatni napor oko njegovih sadržajnog prericanja kako bi prema zakonitostima metodike i didaktike postao upotrebljivim vjeronaučnim gradivom.

Ovaj rad spaja u jedno dva članka tzv. Apostolskog vjerovanja: "Vjerujem u Duha Svetoga, Svetu Crkvu katoličku." To nije učinjeno slučajno, nego zbog bitnoga suodnosa između vjere u Duha Svetoga i Svete Crkve. Namjera nam je pokušati istražiti "Katekizam Katoličke crkve"¹ u osnovnim pitanjima glede spomenuta dva članka Vjerovanja. Ponajprije želimo razlučiti u kojem je smislu Bog predmet naše vjere za razliku od Crkve. Potom nam je ispitati kako vjera u Duha Svetoga prethodi vjeri u Crkvu, da bi se konačno usredotočili na sam

sadržaj vjere u Crkvu, kako ga prikazuje Katekizam.

1) U KOJEM JE SMISLU CRKVA PREDMET VJERE?

Premda je članak vjere u Crkvu najuže povezan s člancima o vjeri u Boga, očito je da Bog i Crkva nisu na isti način predmet naše

1 KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, HBK, Zagreb, 1994, dalje KKC.

vjere. To je vidljivo već u samoj latinskoj formulaciji teksta, što se u hrvatskom prijevodu uglavnom izgubilo.² Za Božanske osobe kaže se: "Credo in" (Deum Patre, Jesum Christum, Spiritum Sanctum), dok za Crkvu latinski tekst veli: "Credo ecclesiam" (bez in).

Naime, vjerovati u Boga znači povjeriti mu se kao zadnjem uzroku i posljednjem smislu svoga postojanja, posvema mu se predati. Takav čin ne zaslužuje niti jedno stvorenje. Kada pak govorimo o Crkvi kao predmetu vjere, valja uočiti da ona pripada među djela koja je Bog izveo, a među kojima u Vjerovanju spominjemo krštenje, uskrsnuće mrtvih, život vječni. Premda s obzirom na vjeru postoji razlika između Boga i njegovih djela, ipak su ta djela takve naravi da, nakon što su nam objavljena i za nas ostvarena, ostaju nedohvatljiva. Ona su otajstvo vjere. Ne možemo ih poistovjetiti s Bogom, ali ona su s njime kao posljednjom stvarnošću tako duboko povezana, da u ovom našem životu ostaju predmetom vjere.

Dakle, kada kažemo "Vjerujem Crkvu" (ili kako naš prijevod kaže: u Crkvu), "priznajemo činjenicu da je Crkva, kao i utjelovljenje Sina Božjega, njegova smrt i uskrsnuće radi našega spasenja otajstvo vjere, jedan element u cjelini ekonomije spasenja, koju je Bog izveo i objavio nam. U tom trenutku prihvaćamo Crkvu kao dio cjelovitog sadržaja naše kršćanske vjere. Ispovijedamo vjeru da Crkva nije jednostavno ljudska ustanova, nego djelo Božje, dio Božjega plana za spas svijeta."³

Taj "Vjerujem Crkvu" kao otajstvenu stvarnost, najuže je povezan s vjerom u *Duha Svetoga*. U najstarijim Simbolima vjerovanja, poput onoga Hipolita Rimskog s početka III. stoljeća, u njegovoj "Apostolskoj tradiciji", koja se upotrebljavala u II. stoljeću u Rimu, pri krštenju krstitelj je nakon pitanja kršteniku vjeruje li u Boga Oca i Sina zapitao: "Vjeruješ li u Duha Svetoga u Svetoj Crkvi Katoličkoj (za uskrsnuće tijela)?"⁴

Katolička tradicija od svojih najranijih početaka nije dijelila Crkvu Duha od institucionalne Crkve, kako to susrećemo kod

heretika, nego je govorila o Duhu Svetom u Crkvi. Tako će Irenej u svom djelu "Adversus haereses", polazeći od činjenice da je Duh Sveti darovan Crkvi, formulirati klasičnu izreku: "Tamo gdje je Crkva, ondje je i Duh Božji; tamo gdje je Duh Božji, ondje je Crkva i svaka milost. A Duh je istina."⁵

Što je razlogom da je Crkva u II. stoljeću u krsnu ispovijest vjere uključila i "Svetu Crkvu"? Zasigurno se može prihvatiti mišljenje da su gnostici prezirali one koji su pripadali Crkvi na čelu s biskupima, hvaleći se poznavanjem veće i savršenije objave negoli je ona koju uče biskupi. I upravo protiv njih Irenej tvrdi da se samo u Crkvi može naći Duha Svetoga i primiti njegove darove te iz tih razloga moguće i ispovijedanje vjere o Crkvi.⁶

2. "VJERUJEM U DUHA SVETOGA"

Na toj crti nalazi se i Katekizam Katoličke crkve kada izričito tvrdi da je Crkva "mjesto naše spoznaje Duha Svetoga" i to:

- "u Svetom pismu koje je On nadahnuo;
- u Predaji kojoj su crkveni Oci uvijek aktualni svjedoci;
- u crkvenom Učiteljstvu koje On vodi;
- u sakramentalnom bogoslužju, kroz riječi i znamenja, gdje nas Duh Sveti dovodi u zajedništvo s Kristom;

2 Hrvatski prijevod Nicejsko-carigradskog vjerovanja glasi: "I u jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu", za razliku od latinskoga: "Et unam sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam". Premda KKC tvrdi: "U Apostolskom vjerovanju ispovijedamo da vjerujemo *Svetu Crkvu* ("Credo (...) Ecclesiam"), a ne u Crkvu, da se ne pobrkaju Bog i njegova djela i da se svi darovi koje je on stavio u svoju Crkvu jasno pripišu njegovoj dobroti" (KKC, 208), naslov kojim započinje članak 9 u hrvatskom prijevodu svejedno glasi: "Vjerujem u Svetu Crkvu Katoličku". (KKC, 207)

3 SULLIVAN, F., *Noi crediamo la Chiesa. Lineamenti di ecclesiologia sistemica*, Piemme, Casale Monferrato, 1990, 12.

4 Usp. IPPOLITO DI ROMA, *La tradizione apostolica*, Ed. Paoline, Roma, 1979, 83. Usp. također bilj. 55.

5 ADV. HAER., III., 24,1 (7,966); t. II., 131, nav. u: CONGAR, Y., *Credo nello Spirito Santo I. Lo Spirito Santo nell'economia. Rivelazione e esperienza dello Spirito*, Queriniana, Brescia, 1986, 84, bilj. 30.

6 USP. SULLIVAN, F., nav. dj., 13.

- u molitvi u kojoj nas On zagovara;
- u karizmama i službama kojima se Crkva izgrađuje;
- u znakovima apostolskog i misionarskog života;
- u svjedočenju svetih kojim On očituje svetost Crkve i nastavlja djelo spasenja."⁷

Razumije se da Duh Sveti u Crkvi nije pojmljen unutartrojstveno, nego *povijesno-spasenjski*, ukoliko je okrenut prema van kao moć kojom proslavljeni Gospodin ostaje djelatno prisutan u našem svijetu.⁸

Naime, Crkva kao mjesto Duha Svetoga pripada širokom obzoru povijesti spasenja, koja ima svoje središte i vrhunac u dvostrukom *poslanju Sina i Duha Svetoga*. Katekizam se služi teološki vrlo jasnom metodom, kada u prvi plan svoga razmatranja stavlja upravo to središte povijesti spasenja, a onda razjašnjava osnovne sveto-pisamske pojmove o Duhu Svetom, te nam konačno riše prisutnost i djelatnost Duha Svetoga u različitim vremenskim odsjecima povijesti spasenja i uvodi nas u govor o Duhu Kristovu u punini vremena, koji napokon otvara posljednja vremena Duha i Crkve.⁹

Katekizam dijeli povijest spasenja na *vrijeme obećanja*, *puninu vremena* i *posljednja vremena* i u svakom od njih vidi na djelu dvostruko poslanje Duha i Riječi. Naime, iz Očeva nauma proizlaze dva poslanja: Sina (Riječi) i Duha, ali je jedna jedina spasenjska svrha tih poslanja. S obzirom na tu svrhu, može se zacijelo govoriti i samo o jednom poslanju.

Vrijeme obećanja seže od stvaranja gdje već imademo i djelatnu Riječ po kojoj sve postade i Dah po kojem je sve oživotvoreno. Uz Abrahama vezano je obećanje potomstva, koje će biti konačno ostvareno u Isusu Kristu, u kojem raspršeni sinovi Abrahamovi, izljevom Duha, bivaju sabrani u jedno. Riječ Božja razotkrita ali i "zasjenjena" Duhom prisutna je u starozavjetnim teofanijama. Zakon pak saveza jest "pedagog" koji je imao dovesti do Krista, a spoznaja grijeha vezana za zakon ujedno rađa čežnjom za Duhom. Kraljevstvo obećano Davidu bit će djelo Duha Svetoga.

No ono ide i putem progonstva u kojem je prisutno obećanje obnove u Duhu, a sve se to događa u znaku kušnje i križa, koji rađa Ostatkom Izraela, jasnim pralikom Crkve. Iščekivanje Mesije i njegov prikaz u liku Sluge Jahvina, najavljuju Isusovu muku i smrt te izljev Duha, kojega izričito ocrtavaju pojedini proročki tekstovi.

U *punini vremena*, u Ivanu Krstitelju, Mariji i napokon Isusu, pomazaniku Duhom, djelatna je Duh Sveti kao ostvarivatelj njihova poslanja. No Isus je ujedno i potpuni objavitelj i darovatelj Duha svojom smrću i uskrsnućem, te on vjernike čini dionicima Isusova spasenjskoga djela. Davši svoga Duha učenicima, on ih čini dionicima svoga poslanja i tim činom uspostavlja *posljednja vremena*, vrijeme Crkve po kojoj se nastavlja ostvarivati poslanje Sina i Duha Svetoga. To poslanje Crkve je sakrament poslanja Krista i Duha, ukoliko je Crkva "cijelim svojim bićem i u svim svojim članovima poslana da navješćuje i svjedoči, da ostvaruje i širi tajnu zajedništva svetoga Trojstva".¹⁰

3. "VJERUJEM U SVETU CRKVU"

Smjestivši govor o Crkvi u povijesno-spasenjski okvir poslanja Sina i Duha Svetoga po naumu Očevu, Katekizam daje oris "*misionarske*" Crkve,¹¹ kako ju je zacrtao II. vatikanski sabor. Ta misionarska ekleziologija spaja sretno djelo povijesnog Isusa i uskrsloga Krista s djelovanjem Duha Svetoga glede Crkve, te isključuje opasnost kako ekleziološkog kristomonizma tako i pneumatomonizma.¹² Idući stopama članaka

7 KKC, 192-193.

8 Usp. RATZINGER, J., *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, KS, Zagreb, 1970, 307-313.

9 Usp. KKC, 193-206.

10 KKC, 206.

11 Usp. LG, 17; AG 2-9; Komentar u LThK, dodatni svezak III., 24-47. O teologiji poslanja Sina i Duha Svetoga iz kojih izvire poslanje Crkve, usp. WOLLANIN, A., *Teologia della missione. Temi scelti*, Piemme, Casale Monferrato, 1989, 31-125.

12 Usp. CONGAR, Y., *Implicazioni cristologiche e pneumatologiche dell'ecclesiologia del Vaticano*

Apostolskog i Nicejsko-carigradskog vjerovanja, Katekizam kaže da "članak vjere o Crkvi ovisi potpuno o člancima koji se odnose na Krista Isusa" i jednako tako "članak o Crkvi ovisi potpuno i o prethodnom članku o Duhu Svetomu".¹³ Ili drugim riječima, "cijela Crkva pojavljuje se kao 'puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga'".¹⁴ Katekizam se, međutim, ne bavi detaljnijim značenjem te trinitarne ekleziologije za konkretni život i rad Crkve. Gledajući povijesnospasenjski, on se zadovoljava postaviti dva pitanja: otkuda i otkada Crkva - te dati odgovore: Crkva je iz Očeva nauma odvijeka i traje od početka stvaranja.

Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji o Crkvi "Lumen gentium", da opiše otajstvenu ukorijenjenost crkve u svim vremenskim odsjecima povijesti spasenja, tvrdi - a Katekizam prenosi - da je Crkva "već od početka svijeta bila prikazana u slikama, divno pripravljena u povijesti izraelskog naroda i u Starom zavjetu, i ustanovljena u posljednjim vremenima, a napokon je bila očitovana dolaskom Duha, i imat će slavan završetak na koncu vjekova".¹⁵ Tako je na svoj način izražena otačka vjera, uobličena u Augustinovo tvrdnji da će "svi pravedni tamo od Adama, od pravednoga Abela sve do posljednjega izabranika biti sjedinjeni u sveopćoj Crkvi kod Oca".¹⁶

K tome, viđena na povijesnospasenjskom obzoru, Crkva se pojavljuje prvenstveno kao *otajstvena stvarnost*.¹⁷ Upravo tako je promatra Drugi vatikanski sabor u prvom poglavlju "Lumen gentium". Dakako da njezina otajstvenost nije samo u povijesno-vremenskoj protežnosti, nego u njezinoj ljudsko-božanskoj, nebesko-zemaljskoj, vidljivo-nevidljivoj istovremenosti, što od nje tvori "*složenu stvarnost*".¹⁸

Objava i cijelo povijesnospasenjsko događanje odvijaju se *utjelovljenjskim putem*, tj. Bog se služi ljudskim elementima u kojima i kroz koje objavljuje i ostvaruje svoj naum spasenja, zajedništvo ljudi na Božjem životu. Toj zakonitosti podložna je i Crkva. To rađa napetošću između vidljivog i nevidljivog, ljudskog i božanskog, koja je u povijesti Crkve nerijetko

bila prenaplašena na jednu ili drugu stranu, a u misli Drugog vatikanskog sabora nalazi svoju ravnotežu u pojmu *sakramenta*.

Kod sakramenata naime vidljivo-ljudsko u službi je nevidljivo-božjeg, te se nevidljiva spasenjska milost Božja ostvaruje u vidljivoj ljudskoj stvarnosti i kroz nju. U svim dokumentima II. vatikanskog sabora susrećemo poimanje Crkve kao znaka i oruđa, kao sakramenta najtješnjeg sjedinjenja ljudi s Bogom, već stvarno prisutnoga, ali još ne potpuno ostvarena.¹⁹

Tražeci razjašnjenje ljudsko-božanske kompleksnosti Crkve, "Lumen gentium" služi se *analogijom s utjelovljenom Riječi*: "Kao što božanskoj Riječi uzeta narav služi kao živi organ spasenja, s Njom nerazrješivo sjedinjen, na sličan način društveni organizam Crkve služi Kristovu Duhu, koji je oživljuje, za rast tijela."²⁰ Zasigurno zbog opasnosti da se na neki način božansko-ljudsko jedinstvo Crkve pojmi u smislu hipostatskog jedinstva utjelovljene Riječi, Katekizam ne spominje tu analogiju, te je umjesto oruđa Duha Svetoga, Crkva po Katekizmu "kao sakrament (...) Kristovo oruđe".²¹

II, u: ALBERIGO, G. (Prir.), *L'Ecclesiologia del Vaticano II: dinamismi e prospettive*, EDB, Bologna, 1981, 97-110, s posebnim osvrtom na "Ecclesia de Trinitate", 108-110.

13 KKC, 207.

14 LG, 2.

15 Isto.

16 SV. AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 18,51.

17 "Riječ 'otajstvo' ne znači jednostavno nešto nerazumljivo ili mračno, nego općenito poznato, znači stvarnost koja je božanska, transcendentna, spasenjska i u isto vrijeme je objavljena i očitovana na neki vidljivi način. Zato taj naziv, koji je posvema biblijski, čini se u kompleksu primjerenim označiti Crkvu", ustvrdila je Teološka komisija Drugoga vatikanskog sabora. SULLIVAN, F., *nav. dj.*, 14, bilj. 9.

18 LG, 8.

19 Za poimanje Crkve kao sakramenta, usp. KO-LANOVIĆ, J., *Sakramentalnost Crkve*, u: BS 36 (1966) 324-332; GHERARDINI, B., *La Chiesa e sacramento. Saggio di teologia positiva*, Città nuova, Roma, 1976.

20 LG, 8.

21 KKC, 216. "Dok su u Kristu božanska Riječ i ljudska narav u osobnom jedinstvu, takvo je što besmisleno pomisliti s obzirom na vezu Duha i društvene strukture u Crkvi. Društvena struktura ne može ulaziti ni s kim u osobno jedinstvo. Ona

Da opiše Crkvu u njezinoj otajstvenoj kompleksnosti, Katekizam posize za biblijskim pojmovima Crkve kao *Božjega naroda, Tijela Kristova i Hrama Duha Svetoga*. Ova redukcija samo na tri biblijske slike Crkve, kod nekih stručnjaka budi sumnju da je ona načinjena s namjerom da se jače istaknu uloga i značenje institucionalnog vidljivog elementa Crkve. Tim više što je posljednjih godina među teolozima bila s dosta oštine raspravljana tema Crkve kao *communio*, a upravo ona, smatraju neki, poprilično nedostaje u Katekizmu.²²

Istina jest da se sama riječ *communio* /zajedništvo ne pojavljuje tako često u Katekizmu, kao uostalom niti u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora. No to još ne znači da nje nema u tim spisima. Zajedništvo čovjeka na Božjem životu, koje rađa novim međuljudskim odnosima, prisutno je u svim saborskim dokumentima kao i u Katekizmu. Ostaje međutim važno pitanje, kako to zajedništvo učiniti stvarno strukturalno prisutnim u konkretnom životu Crkve. Tim pitanjem Katekizam se izričito ne bavi.²³

Valja, međutim, spomenuti da Katekizam - slijedeći ritam Apostolskog vjerovanja - razmatra i članak o *Općinstvu svetih*²⁴ te ističe da je Crkva zajedništvo u svetim stvarima (*sancta*) i zajedništvo između svetih osoba (*sancti*). Zajedništvo u svetinjama ima svoj temelj u zajedništvu svih vjernika u vjeri Crkve, primljenoj od apostola, zatim u zajedništvu sakramenata, koje ima svoj početak u krstu, a vrhunac u euharistiji, sa svrhom da nas učini dionicima Božjeg života. Nadalje, zajedništvo se živi u karizmama, po kojima se izgrađuje Crkva, po zajedništvu u materijalnim dobrima - a sve se to zbiva kao zajedništvo ljubavi, koje prožima svaki čin.

Zajedništvo pak svetih osoba vez je koji sjedinjuje u jednoj jedinjoj Crkvi sve one koji putuju ovom zemljom prema nebeskoj domovini, preminulih koji se čiste da bi ušli u puno zajedništvo s Bogom te onih koji gledaju Boga u nebu kakav on jest. Tako je tema Crkve kao *communio*, barem u svojim temeljnim naznakama, prisutna u Katekizmu po članku "Vjerujem u općinstvo svetih".

No svoje izlaganje o Crkvi Katekizam je usredotočio, kako već rekosmo, na tri biblijske slike: Crkvu kao narod Božji, Tijelo Kristovo i Hram Duha Svetoga. Tako je još jednom vrlo dobro potcrtao trojstveni značaj Crkve. Može se reći da su druge dvije slike na neki način u službi pravilnog poimanja Crkve kao naroda Božjega, premda nisu jednostavno svedive na njega. Razmatrajući Crkvu kao *narod Božji*, Katekizam navodi jednu od najljepših stranica Drugoga vatikanskog sabora: Crkva je narod kojeg si je sam Bog stekao, čijim se članom postaje vjerom i krštenjem, glava mu je Krist, nalazi se u dostojanstvu sinova i kćeri Božjih, u čijim srcima stanuje Duh Sveti, ima za zakon novu zapovijed ljubavi, a svrha mu je kraljevstvo Božje. I to vrijedi za sve bez razlike, te Crkva nije ponajprije društvo nejednakih, nego jednakih u krsnom dostojanstvu i poslanju. To

je općenito funkcionalna stvarnost." BRAJČIĆ, R.-ZOVKIĆ, M., *Dogmatska konstitucija o Crkvi - Lumen gentium I*, FTI, Zagreb, 1977, 167. No svodeći strukturu Crkve samo na funkcionalnu stvarnost, u opasnosti smo ne uzeti ozbiljno njezino sakramentalno značenje. Usp. također Komentar spomenutog saborskog teksta u LThK, dodatni svezak I., 172-173., gdje se ne odbija povezivanje Crkve s utjelovljenjem, nego se društvenu stvarnost Crkve u patrističkom smislu prihvaća kao "organum salutis" upravo u sakramentalnom a ne hipostatskom smislu.

- 22 Usp. HILBERATH, B., J., *Kirche als communio*, u: ThQ 174 (1994) 51-52, gdje autor, polazeći od činjenice da se u tematskom kazalu Katekizma ne pojavljuje natuknica za Crkvu kao *communio*, a k tome kad se govori o terminima koji su blizu tom pojmu, on nema nikakva značenja za njezinu strukturu. Kada pak Katekizam razmatra temu Kristovih vjernika, u prvi plan stupa hijerarhija, a tek onda laici i posvećeni život. (Usp. KKC, 241). Autor tvrdi da u pokoncilskom razvoju komunionalne ekleziologije, usmjeravane od službenog Vatikana, postoji tendencija da se pojmom *communio* opravdaju postojeće crkvene strukture.
- 23 Usp. SAIER, O., *"Communio" in der Lehre des Zweiten Vatikanischen Konzils*, Max Huber Verlag, München, 1973, koji navodi da u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora susrećemo izraze *communio* 111 puta, *comunitas* 192 puta, *societas* 142. No sav kontekst dokumenata daje razumjeti što je po saboru Crkva kao *communio*. (Usp. str. 1). Usp. također KEHL, M., *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*, Echter, Würzburg, 1992, 260.
- 24 Usp. KKC, 256-259.

dostojanstvo i poslanje svih sretno povezuje teologija Crkve kao *proročkog, svećeničkog i kraljevskog* naroda, u koje se ulazi putem krsnog udioništva na trostrukoj Kristovoj službi.²⁵ Premda svoje poslanje u Crkvi svaki od njezinih članova vrši na različiti način, to niti najmanje nije protiv jedinstva Crkve, nego mu pridonosi.

Razumije se da Katekizam ne može, niti ne treba prenijeti sve što je Drugi vatikanski sabor kazao o trostrukom krsnom poslanju svih vjernika. No poneki dragocjeni vidici zavrijedili bi ipak da ne budu izgubljeni, kao npr. onaj kada sabor, govoreći o proročkoj službi, tvrdi da se cjelina Božjega naroda zbog pomazanja Duhom Svetim *ne može prevariti u vjeri* i to očituje u općem slaganju u stvarima vjere i morala, od biskupa do posljednjeg laika.²⁶ Tu neprevarljivost cijele Crkve *in credendo* ne smije se pobrkati s papinom neprevarljivošću *in docendo*, ali ih zacijelo treba staviti u suodnos kao djelo istoga Duha Svetoga, koji i tim putem izgrađuje Crkvu.

K tome, Katekizam zacijelo ima svojih razloga da u ovom kontekstu ne govori o bitnoj razlici između općeg svećeništva svih vjernih i ministerijalnog svećeništva, nego se time bavi kada razmatra sakrament svetoga Reda.²⁷ Ali ovdje bi teološkoj jasnoći pridonijelo barem saborsko obrazloženje da oba svećeništva proizlaze iz udioništva na jedinom Kristovu svećeništvu, te da zaređeni službenik djeluje "*in Persona Christi*", što stavlja u prvi plan njegovo sakramentalno značenje.²⁸

Činjenicu da je Crkva strukturirani narod Božji Katekizam obrazlaže biblijskom slikom Crkve kao *Tijela Kristova*.²⁹ Valja uočiti da on ne upotrebljava sintagmu "*Mistično tijelo Kristovo*", kako je susrećemo u istoimenoj enciklici pape Pija XII. iz 1943. godine, i to zbog prenaplašenog organskog poimanja Crkve kao tijela i njegove identifikacije s vidljivom stvarnošću Rimske crkve.³⁰ U tom smislu Katekizam se u razmatranju Crkve kao *Tijela Kristova* ne osvrće na spomenutu encikliku, nego je navodi tek kada govori o ulozi Duha Svetog u Crkvi kao o njegovu hramu.³¹ Iako su u tijelu mnogi udovi, svi su oni u službi jed-

noga tijela te tako i u Crkvi - mnoge službe i karizme služe njezinoj izgradnji. Glava tijela Crkve je Krist, te je on počelo njegova života u snazi svoga Duha. On raspoređuje darove i službe.

I upravo ovdje pravi je locus theologicus za govor o *službama u Crkvi*, koje su u ovom kontekstu pojmljene sakramentalno, kao vidljivo označavanje i uprisutnjivanje živoga i djelatnog Krista Glave, integrirane u sveukupnost Tijela Kristova. No Katekizam na neki način prekida taj slijed svojom dosljednošću člancima Vjerovanja, te službe razmatra u članku o "*Apostolskoj Crkvi*" i kada govori o sakramentu sv. Reda.³²

Kao ni drugi opisi Crkve (jedna, sveta, katolička), tako ni ovaj o apostolskoj Crkvi nije u Katekizmu promatran apologetski, da se dokaže koja je Crkva prava, nego se radi o oznakama Crkve i njezina poslanja. Ona jest jedna, sveta, katolička i apostolska zbog Kristove djelatne prisutnosti u njoj po Duhu

25 Usp. KKC, 218-219.

26 Usp. LG, 12.

27 Usp. KKC, 400-401.

28 Usp. Komentar, u: LThK, dodatni svezak I., 180-183; DE SMEDT, E. J., *Il sacerdozio dei fedeli*, u: Il popolo di Dio. Studi e commenti intorno al secondo capitolo della Costituzione dommatica "Lumen gentium", Vellecchi, Firenze, 1968, 19-30, osobito 21-23; VAN LEEUWEN, B., *La partecipazione comune del popolo di Dio all'ufficio profetico di Cristo*, u: nav. dj., 31-36; ŠKVORČEVIĆ, A., *Prezbiterat u svjetlu ranokršćanske tradicije i II. vatikanskog sabora*, u: Kateheza 5(1983)2, 5-17.

29 Usp. KKC, 221.

30 Usp. ACERBI, A., *Due ecclesiologie. Ecclesiologia giuridica ed ecclesiologia di comunione nella "Lumen gentium"*, EDB, Bologna, 1975, 45. Hrvatski prijevod LG 7 u izdanju Dokumenta KS stavlja nadnaslov "Mistično tijelo Kristovo", dok tekst, razmatrajući pavlovsku formulu Tijela Kristova, izbjegava izraz Mistično Tijelo, ograničavajući se kazati da Isus Krist svojim Duhom *na mističan način* (mystice) od različitih ljudi sastavlja Crkvu kao tijelo svoje. Usp. također BRAJČIĆ, R., *Bilten o Kristovu otajstvenom Tijelu*, u: BS 38 (1968) 451-458, gdje autor umjesto o mističnom govori o otajstvenom Tijelu te smatra da se saborski oci nisu trebali držati suzdržano prema identifikaciji Tijela Kristova i Rimske Crkve.

31 Usp. KKC, 222, bilj. 225 i 228.

32 Usp. KKC, 237-247; također gore bilj. 27.

Svetom, ali te oznake su joj i zadane, tj. ona mora težiti njihovom ostvarenju. Jedina Kristova Crkva, zbog punine sredstava spasenja koja su u njoj, postoji (subsistit) u Katoličkoj crkvi. Ona je katolička upravo ukoliko u njoj postoji punina sredstava spasenja kojima je Krist obdario svoju Crkvu i kao takva poslana je po svem svijetu. Njezinu sadržajno-spasenjskom katolicitetu valja pridodati i povijesno-zemljopisni.

Jednako tako njezinim apostolstvom označavamo puninu objave koju je Krist povjerio svojim apostolima na čelu s Petrom, a oni pak svojim nasljednicima. Crkva je apostolska po vjernom čuvanju i prenošenju cjelovitog apostolskog pologa vjere i povijesno po neprekinutom lancu u biskupskom nasljedstvu od apostola (successio apostolica). U tom smislu ona je hijerarhijski uređena i njome ravnaju mjesni biskupi na čelu svojih mjesnih Crkava (biskupija), tvoreći zbor apostolskih nasljednika, a papa kao nasljednik sv. Petra glava je biskupskoga zbora u službi jedinstva opće Crkve.³³ U sklopu apostolskog poslanja Crkve Katekizam vrlo zgodno, uz poslanje hijerarhijskih službenika, najuže veže i poslanje vjernika laika, po kojima je Crkva prisutna svojim poslanjem u svijetu (svjetovnjaci!).³⁴

No razmatranje o Crkvi kao Tijelu Kristovu Katekizam završava govorom o augustinovskom "*Christus totus*", tj. Glava i udovi, Krist i Crkva jesu čitav Krist. Drugi vatikanski sabor nije usvojio tu Augustinovu misao, jer mnogi teolozi imaju prema njoj rezerve zbog identifikacije Krista i Crkve, tvrdeći da Krist i Crkva ipak nisu isto. Međutim, kao što Pavlovu sintagmu "Tijelo Kristovo" ne smijemo uzeti kao jedinu svetopisamsku definiciju Crkve, nego je treba staviti u suodnos s drugim slikama o Crkvi, tako i Katekizam Crkvu kao tijelo Kristovo stavlja uz bok Crkve kao *Zaručnice Kristove*. Kolikogod su zaručnik i zaručnica jedno, ipak oni ostaju različiti, zasebni osobni identiteti, te je slika zaručništva na neki način korektiv slici Crkve kao Tijela Kristova. Upravo tako je učinio i sv. Augustin, kad u jednom svome tekstu kaže: "Kao Glava on (Krist) se zove

'Zaručnik', kao Tijelo on se zove 'Zaručnica'."³⁵

S Crkvom kao Tijelom Kristovim vezan je i pojam Crkve kao *Hrama Duha Svetoga*. Naime, Duhu Svetom treba pripisati povezanost svih udova s glavom Tijela te On tvori jedinstvo kao isti Duh koji prebiva u Glavi i Tijelu. Premda Katekizam u ovom kontekstu navodi encikliku "Mystici Corporis", valja reći da je u njoj objedinjavajuće djelo Duha Svetoga u Crkvi-Tijelu Kristovu bilo određeno poistovjećivanjem Tijela Kristova s Rimskom Crkvom. Tako je u enciklici Duh Sveti princip jedinstva unutar granica vidljive Rimske Crkve, dokle seže autoritet pape i ujedno je isključena bilo kakva vidljiva duhovna veza s odvojenim Crkvama.³⁶

Otačka vjera o Duhu Svetom u Crkvi nije isključivala njegovo djelovanje izvan njezinih granica. Dapače, kao što je univerzalan poziv na spasenje i ostvareno spasenje za sve u Isusu Kristu, takvo je i djelovanje Duha Svetoga, te Drugi vatikanski sabor ne vidi poteškoću vidjeti Duha Svetoga djelatna i u drugim kršćanskim zajednicama kada tvrdi da je: "On tvorac onog čudesnog zajedništva vjernika i sve ih tako prisno u Kristu povezuje da je On počelo jedinstva Crkve."³⁷

Upravo u svezi s poimanjem Crkve kao Hrama Duha Svetoga Katekizam podsjeća na *karizme* kojima Duh Sveti izgrađuje Crkvu. No ulogu pastira vidi u prosudbi karizmi i provjeri da li su na izgradnju

33 Katekizam se ne bavi posebice pitanjem papine službe, nego je u govoru o biskupskom zboru riječ i o papi kao glavi zbora i njegovoj "potpunoj, vrhovnoj i općoj vlasti nad cijelom Crkvom" koju ima i biskupski zbor zajedno i uz suglasnost rimskoga biskupa. Ujedno se govori i o papinoj nezabludivosti. KKC, 244-246.

34 Usp. KKC, 247-250.

35 SV. AUGUSTIN, *Enarrationes in Psalmos*, 74, 4, nav. u KKC, 222, bilj. 223.

36 Enciklika tvrdi: "Quamobrem qui fide vel regimine invicem dividuntur, in uno eiusmodi corpore atque uno eius divino Spiritu vivere nequeunt." PIJO XII., *Mystici Corporis*, u: AAS 33 (1943) 203.

37 UR, 2. Usp. ACERBI, A., nav. dj., 336-338; 489-492.

Crkve. Same službe u Crkvi kao da nisu "karizmatičke".³⁸

Valja, međutim, podsjetiti da Drugi vatikanski sabor povezuje Duha Svetoga sa svim funkcijama i službama Crkve, te je on onaj koji osposobljuje službenike da mogu vršiti svoju službu na izgradnju Crkve, kako to nalazimo u epikletičkim molitvama i u znaku polaganja ruku pri svakom ređenju već od najranijih kršćanskih vremena.³⁹ Govoreći o apostolskoj Crkvi, Katekizam određuje značaj crkvenih službi isključivo *kristološki*, te npr. trostruku službu biskupa, poučavanja, posvećivanja i upravljanja, opisuje uglavnom pojmom vlasti koju su primili od Krista.⁴⁰ Tu se može osjetiti stanovita nepomirenost između juridičko-institucionalnog i karizmatičko-komunitarnog poimanja Crkve, koju susrećemo i u nekim dijelovima dogmatske konstitucije o Crkvi "Lumen gentium".⁴¹ No izvan dijela u kojem govori o Crkvi, kada izlaže o sakramentu sv. Reda, Katekizam ističe ulogu Duha Svetoga s obzirom na službe u Crkvi te na neki način premošćuje spomenutu nepomirenost.⁴²

Tako Katekizam u najužoj povezanosti biblijskih slika o Crkvi: narod Božji, Tijelo Kristovo i Hram Duha Svetoga, nastoji dati što cjelovitiji opis Crkve Isusa Krista.

ZAKLJUČAK

U razmatranju ekleziologije novog Katekizma Katoličke crkve pokušali smo kritički, osvrćući se na misao Drugoga vatikanskog sabora, ispitati kakvu nam Crkvu kao predmet vjere predočuje taj dokument.

1. Iz naše prouke proizlazi da Katekizam nije moguće pravo iščitavati bez usporedne uporabe *dokumenata Drugoga vatikanskog sabora*. U tom smislu treba razumjeti pojedine nadopune koje smo davali tijekom izlaganja. Valja, međutim, pripomenuti da se ono što u Katekizmu izgleda sadržajno nepotpunim duguje ponajprije njegovoj *metodi i genusu litterariusu*. Naime, Katekizam se služi metodom tvrdnji, prenoseći u izboru najvećim dijelom tekstove Drugoga vatikanskog sabora, popraćene navodima svetopisamske, otačke,

svetačke i učiteljske misli. On se ne upušta u raspravu o bilo kojem pitanju niti s bilo kojom teološkom strujom ili mišljenjem. Takva metoda primjerena je obvezatnom i instruktivnom dokumentu, kakav je Katekizam. Usprkos tome, on *nije manjkav u dinamici*, zahvaljujući prije svega povijesno-spasenjskoj matrici, koju slijedi u izlaganju.

2. U razmatranju Crkve Katekizam u tome ide putem *kombinacije članaka* tzv. Apostolskog i Nicejsko-carigradskog vjerovanja. Dok Apostolsko vjerovanje jednostavno ispovijeda: "I u Duha Svetoga, Svetu Crkvu Katoličko, Općinstvo svetih", Nicejsko-carigradsko proširuje vjeru na "jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu". Ta kombinacija s jedne strane predstavlja cjelovitije sadržaj vjere o Crkvi, ali ujedno pokatkad doprinosi i nedovoljnoj preglednosti u razmatranju pojedinih pitanja (npr. kad se radi o crkvenim službama).

3. Sadržajno Katekizam donosi sve *bitne sastavnice vjere* o Crkvi, ali on kao takav zacijelo ne može jednostavno postati priručnikom učenja, nego ga valja kao obvezatni sadržaj pretočiti u katehetske udžbenike, prema svim zakonitostima metodike i didaktike.

4. Ipak neka nam bude dopušteno spomenuti da se u KKC gotovo ne spominje sadržaj VII. poglavlja "Lumen gentium" o *eshatološkom* značaju putujuće Crkve. On je na neki način naznačen u razmatranju Marijina lika, koji je viđen kao "eshatonska slika Crkve"⁴³ i fragmentarno u razmatranju nekih drugih pitanja.

Koliko god je u Katekizmu prisutna misao o Crkvi kao *communio/zajedništvo*, ipak se zbog njezine aktualnosti u teološkim katoličkim i ekumenskim krugovima teško

38 Usp. KKC, 223.

39 Usp. UR, 2, gdje Sabor izravno kaže da je Duh Sveti "djelitelj milosti i službi". Usp. također ŠKVORČEVIĆ, A., nav. dj., osobito str. 7, bilj. 18, gdje pokazuje da se biblijski ne može prihvatiti suprotstavljanje između karizmi i službi u Crkvi.

40 Usp. KKC, 242-247.

41 Usp. ACERBI, A., *Due ecclesieologie*, osobito 203, bilj. 140.

42 Usp. KKC, osobito str. 397-411.

43 KKC, 263.

odhrvati želji za njezinom izričitijom prisutnošću u Katekizmu.

Dodajmo još i temu Crkve kao *sakramenta*, koja je spomenuta, ali njezine posljedice, osobito za vidljivo institucionalnu dimenziju Crkve, nisu izravno razmatrane.

5. Zaključimo sa željom da za sve trudbenike Riječi na našim prostorima Katekizam bude snažan pokretač i jasan sadržajni orijentir u još zauzetijem naviještanju Isusova spasenjskog djela, te da što prije bude prisutan u vjeronaučnim udžbenicima.